

Otázka: Psychické procesy

Předmět: Základy společenských věd

Přidal(a): kakadu

Čítí, vnímání - druhy počitků, charakteristiky vnímání, poruchy vnímání, představivost - dělení představ, asociační zákony, typy představivosti, myšlení - myšlenkové formy a operace, druhy myšlení, city - znaky a druhy citů, paměť - fáze paměti, asociační zákony, vlastnosti a druhy paměti, pozornost - druhy pozornosti.

- A) Poznávací procesy - čítí, vnímání, představivost, myšlení, řeč, pozornost + procesy paměti
- B) Citové procesy - prožívání vztahu k vnitř. a vnějšímu světu
- C) Volní procesy - vůle a rozhodování

Čítí

= **nejjednodušší poznávací proces**

- reflexní proces, odraz prostředí ve vědomí člověka formou počitků (barva, vůně,...) a vjemů

(soubor počitků, obvykle z více smyslových orgánů)

Pomocí analyzátorů získáváme informace o vnějším světě a o stavu našeho organismu →
činnost analyzátorů = čítí

Člověk jím odráží jednotlivé vlastnosti působících předmětů a jevů

Analyzátor = receptor, dostředivý nerv a mozkové centrum

Receptor → nervové buňky smyslového orgánu přijímají množství podnětů (informací)
energie podnětů způsobí podráždění

Počitek = výsledný efekt činnosti jednotlivých analyzátorů
→ odraz jednotlivých podnětů a jevů působící na receptory člověka (např. oko, ucho,...)

Podnětové (počítkové) prahy → **podnět musí mít určitou intenzitu, aby vznikl počitek**

- **dolní podnětový práh** - velikost podnětu, která vyvolává počitek
- **podprahové podněty** - podněty nižší intenzity, které již nepocítujeme
- **horní podnětový práh** - velikost ho překročí -> pocítujeme bolest -> vzniká příslušný počitek, který je při překročení více intenzivnější

- **nadprahové podněty** - pocítujeme již jako bolest (př. oslňující světlo)

Vnímání

= **součinnost analyzátorů**

- zachycování smyslových podnětů

Jedinec odráží vnímanou **skutečnost jako celek**

Vjem = výsledek procesu vnímání (odraz podnětů a jevů jako celku)

Výběrovost vnímání → na receptory působí velké množství podnětů, ale člověk není schopen vnímat všechny, a tak si vybírá a vyčleňuje pouze některé

Percepce = vnímání

Omyly sociální percepce:

1. Halóefekt → na základě jedné informace si dotvoříme celkový obraz o druhém člověku
2. Efekt primality → první dojem; hodnocení po prvním setkání
3. Profesní deformace
4. Kategorizace → škatulkování
5. Atribuční chyba - atribuce = přiřazení
  - můj úspěch = moje zásluha
  - úspěch druhého = zásluha okolí
  - můj neúspěch = vina okolí
  - neúspěch druhého = jeho vina
6. Autoprojekce → sebe promítáme do někoho druhého, přitom se posuzujeme podle stejného měřítka a myslíme si, že příčiny chování jsou stejné (např. rodič promítá sebe do svého dítěte; naše špatné vlastnosti promítáme do druhých)
7. Vlastní hierarchie hodnot → hierarchické uspořádání hodnot

Počitek - odraz jednoduchých vlastností předmětů a jevů okolního světa, které působí na smyslové

orgány a receptory (vnímáme barvu, chuť, vůni,...); celistvý vjem můžeme rozlišit

Druhy počitků:

- a) exteroceptory - odraz vnějších podnětů (zrak, sluch, čich, hmat,...)
  - b) interoceptory - zajišťují vjem zevnitř těla (orgánové)
  - c) proprioreceptory - zajišťují čítí pohybu, polohy, rovnováhy
- kontaktní - hmatové, chuťové, kožní
  - distanční - zrakové, sluchové, čichové

Vjem - odraz předmětu jako celku, který působí na naše smysly, vzniká součinností více analyzátorů (jablko - hmat, chuť, čich, zrak) nebo činností jednoho analyzátoru (díváme se na strom za oknem - zrak), vjem není dán pouze ilustrací počitků, ale má pro nás osobní význam

Charakteristiky vnímání:

- a) Pregnantnost - dotváření vjemu, doplňování nezřetelných nebo chybějících částí celku
- b) Zaměřenost - (vjemové pole-figura x pozadí)

- c) Výběrovost - v určitém okamžiku nevnímáme vše, co na nás z vnějšího světa působí - podprahové vnímání (reklama)
- d) Konstantnost - tentýž předmět je vnímán a poznáván bez ohledu na to, v jaké poloze a - z jaké vzdálenosti ho vnímáme
- e) Celistvost - tendence vnímat jednotlivosti jako celek, tvarová psychologie-gestaltismus

Vlastnosti vnímání

1) výběrovost

: vybíráme pouze určité vjemy (tím bráníme přetížení CNS)

: výběrovost je podmíněna vlastnostmi vnímající osobnosti - zájmy, potřeby,

2) zaměřenost

: soustředěnost na figuru a odsouvání jejího okolí do pozadí

: vyčlenění figury do pozadí ji umožňuje lépe vnímat

3) pregnantnost

: umožňuje nám vnímání neúplných podnětů jako celek (skvrny - pes ...)

: dotváření vjemů na základě předchozí zkušenosti

4) konstantnost

: podněty ve změněných podmínkách vnímáme stejně (stále)

: př: silnice – když se zadíváme do dálky mám pocit že se silnice zužuje

5) *transpozice*

: podněty, které známe dokážeme rozlišit a rozpoznat i v situaci, kdy se změjí jejich forma

: př: melodie hraná v jiné tónině nebo na jiné hudební nástroje

Poruchy vnímání:

1) *poruchy kvantity*

: snížená vnímavost (nemoc, duševní poruchy, deprese, drogy)

: zvýšená vnímavost (dočasně drogy, farmaka, alkohol)

2) *poruchy kvality*

: iluze – zkreslené vnímání, kdy nějaký podnět vnímáme jinak než normálně

: halucinace – vjemy bez působícího podnětu

Představivost – dělení představ, asociační zákony, typy představivosti:

Představivost

= vybavování obrazců, které jsme buď v minulosti vnímali (=vzpomínková

představivost) **nebo které jsme ještě nevnímali** (=fantazie)

Výsledkem představivosti je **představa**

Typy představivosti podle zapojených smyslů:

- a) vizuální = zraková (např. tváře lidí, vzhled předmětů,...)
- b) auditivní = sluchová
- c) motorická = pohybová (např. pracovní, sportovní,...)

Druhy fantazijních představ:

- bdělé snění (vytváření představ, které se vztahují k budoucnosti)
- snění ve spánku (projev neúmyslné fantazie; nekontrolovatelné sdružování představ)
- halucinace

Asociační zákony → principy, podle kterých si vybavujeme představy

1) podle vnějších vztahů

- zákon dotyku v prostoru a čase (představy, které jsou spojené prostorem nebo časem, mají zvýšenou tendenci se vybavovat)
- zákon podobnosti a kontrastu (lépe si vybavíme představy, které se sobě podobají nebo jsou v kontrastu)
- zákon novosti (nové představy se lépe pamatují než ty starší)
- zákon častosti (lépe se nám vybavují představy, se kterými se častěji setkáváme)
- zákon živosti (živější představy mající hlubší dojem si vybavujeme lépe než představy bezvýznamné)

2) podle vnitřních (logických) vztahů

- zákon příčiny a následku (když si vybavíme příčinu, máme tendenci vybavit si i následek a naopak)
- zákon celku a části (představa celku může vyvolat i myšlenku části a naopak)
- zákon širších a užších pojmů (širší nadřazené pojmy vyvolají myšlenku na pojmy nižší podřazené a naopak)

Myšlení - myšlenkové formy a operace, druhy myšlení:

→ **zprostředkovaný poznávací proces** (na základě smyslového vnímání)

Díky němu poznáváme podstatné a obecné vlastnosti předmětů

Spočívá ve vykonávání **myšlenkových operací** (např. analýza)

- analýza = rozbor (celku na části)
- syntéza = sjednocení, shrnutí
- indukce = myšlenkový postup od jednotlivého k obecnému
- dedukce = postup od obecného k jednotlivému
- analogie = srovnávání na základě podobnosti
- konkretizace = zaměřování se na konkrétní věc
- abstrakce = zaměřování se na obecnou podstatu

- srovnávání (komparace) = hledání shod a rozdílů
- zobecňování = spojování vlastností jednotlivých předmětů

Formy myšlení → podoby, ve kterých se myšlení vyskytuje

a) pojmem → označení pro věc nebo událost; je důležitý pro myšlení; vzniká na základě podoby slova nebo sousloví - řečové vyjádření obecných a podstatných znaků nějakého předmětu nebo jevu

Rozsah pojmu = na co všechno se pojem vztahuje a co můžeme pojmem označit (pojmenovat)

Obsah pojmu = definice (charakterizování) pojmu

Vztahem mezi rozsahem a obsahem pojmu je nepřímá úměrnost

b) soud → nalezení vztahu mezi dvěma a více pojmy

Subjekt, predikát = 2 základní složky soudu (např. dřevěná lavice - lavice = subjekt; dřevěná = predikát)

Predikát charakterizuje subjekt

c) úsuděk → vyvození závěru z předpokladů

Např. jablka obsahují vitamíny, hrušky obsahují vitamíny, pomeranče obsahují vitamíny => ovoce obsahuje vitamíny)

Premisa = předpoklad

Konkluze = závěr

Druhy myšlení

→ konkrétní - práce s konkrétními představami

→ abstraktní - práce s abstraktními představami (člověk si nic konkrétního nevybaví)

Podle směru, kterým myšlení ubíhá, rozdělujeme na:

→ sbíhavé (konvergentní) - pouze jedna možnost při řešení

→ rozbíhavé (divergentní) - více možností při řešení

Myšlení a řeč - řeč je spojená s myšlením; pomocí řeči přemýšlíme a rozdělujeme myšlenky

City - znaky a druhy citů:

City (emoce)

→ psychické procesy, stavy a vztahy

Základní znaky citů:

1. Polarita = protikladnost
  - láska × nenávisť
  - dobrá nálada × špatná nálada
2. Ambivalence = smíšenost citů
  - výsledný cit je složený z více příjemných i nepříjemných citů
  - např. láska v sobě zahrnuje radost, strach o milovanou osobu i žárlivost
3. Aktuálnost = neopakovatelnost citů v téže podobě
  - představa je spojena pokaždé s jiným typem citu, závisí na okolnosti
4. Stereotypnost
  - např. pokud učitel znepríjemní žákovi předmět, zůstává mu tento pocit hodně dlouho
5. Pestrost časového trvání
  - city mohou mít různou délku (od pár vteřin při úleku až po léta, kdy trvá manželská láska)
6. Nakažlivost citů
  - přenášení citů z jednoho člověka na druhého
  - např. při pohledu na plačícího se sami stáváme smutnými

7. Citová adaptace = změna intenzity citu vyvolaného opakujícím se podnětem
- např. neznámý zvuk vyvolá velký pocit strachu, ale při opakovaném ozývání se strach zeslabuje

Druhy citů:

- a) Nižší (tělesné city) – souvisí s uspokojováním biol. potřeb jedince = nevyspání, bolesti...
- b) Vyšší (city společenského vědomí) – výsledek socializace
1. Morální city – zvnitřnění dobra
  2. Estetické city – prožívání krásna
  3. Intelektuální city – hodnota pravdy a poznání
  4. Interpersonální – láska

- Tělesné city

- prožíváme v nich stav našeho organismu
- buď je tělo v rovnováze (příjemné pocity), nebo je rovnováha těla narušena (špatné pocity)
- narušení rovnováhy (homeostázy) = nemoc
- zdraví je podnětem pro dobrou náladu
- na základě uspokojení nebo neuspokojení biologických potřeb se dostaví buď uspokojení, nebo útrapy → dodržení nebo narušení stereotypu

- Citové reakce

- podnětem pro jejich vyvolání jsou změny v prostředí (přírodní nebo sociální)
- jsou krátkodobé
- afekt = ztráta sebeovládání (a nejen negativní) → unáhlená nepřiměřená reakce

- obranné a útočné reakce

- Citové stavy = nálady
- jsou dlouhodobé a mají nižší intenzitu prožívání
- jsou dispozicemi pro vznik citových reakcí

- podle průběhu -> afekt - krátké trvání - pozitivní X negativní

- poruchy nálad - afektivní poruchy - bipolární-afektivní porucha, manie, deprese

Paměť - fáze paměti, vlastnosti a druhy paměti:

3 fáze:

1. vštípení do paměti - potřebujeme určitý čas
2. uchování v paměti, pamatování - uchování X zapomínání, fyziologický základ: atrofie spojů, při učení tyto spoje obnovujeme, možnost tlumení spojů (nepříjemné zážitky)
3. vybavování - asociační zákony

Druhy paměti

- úmyslná - *mechanická* (učení) a *logická* (zapojení myšlenkových operací)
- neúmyslná

Vlastnosti paměti → rychlosti, pohotovost, rozsah, přesnost, trvalost

- závisejí na věku - mladší paměť si zapamatovává a vybavuje rychleji, trvalost je však menší
- starší paměť si zapamatovává a vybavuje pomaleji, za to trvalost je delší

- plastičnost = vytváření stop do mozkové kůry

Druhy paměti podle doby zapamatování

→ krátkodobá (bezprostřední)

→ dlouhodobá

Pozornost - druhy pozornosti:

Je považována jak za poznávací proces, tak i psychický stav

Psychický stav → **zaměřenost** (výběr podnětu; co je předmět našeho zájmu) **a**
soustředěnost (jak se čemu věnujeme, jakou dobu a s jakou intenzitou)

Vlastnosti:

- intenzita → stupeň naší aktivity
- stálost → jak dlouho se soustředíme na jeden předmět
- rozdělování pozornosti → např. kreslení a zároveň sledování televize
- přenášení → z jednoho předmětu na druhý
- roztržitost → neschopnost soustředit pozornost k něčemu

Druhy:

→ úmyslná (na základě vlastní vůle)

→ neúmyslná (navozena zvláštnostmi působících podnětů - nevšedností, nápadností)